

Farbené do modra – príbeh modrotlače

Libuša Jaďud'ová

Mgr. Libuša Jaďud'ová
ÚĽUV – Múzeum Ľudovej umeleckej výroby
Dlhá 8/C
900 31 Stupava
Slovenská republika
e-mail: jadudova@uluv.sk

Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2016, 4:2:107-116

In shades of blue: The story of blue print

The Museum of Folk Art Production in Stupava was founded in 2008 as an organizational unit and a dedicated worksite of the Center of Folk Art Production (ÚĽUV). In 2014 - in accordance with its mission statement to explore, document, preserve and make available to the public all artifacts related to Slovak art - the Museum focused its activities on blue print items from its own collections. This collection continues and builds on the work begun by the Center of Folk Art Production in 1948 with the establishment of the Kroj cooperative which aimed to study and concentrate blue print item production in Slovakia.

Key words: ÚĽUV, folk art, blue print, museum, cultural heritage

Modrotlač, indigom na modro farbená látka zdobená potláčaním vzorov pomocou rezervy ako spôsob dekorovania látok, zohrala významnú úlohu v slovenskej aj európskej textilnej tradícii. Múzeum Ľudovej umeleckej výroby v Stupave, ktoré vzniklo v roku 2008 ako špecializované pracovisko Ústredia Ľudovej umeleckej výroby, sa v súlade so svojím poslaním – skúmať, dokumentovať, ochraňovať a sprístupňovať bližšie zameralo na modrotlač aj vo vlastných fondoch. Príbeh modrotlače v múzeu by sa však nezačal bez príbehu modrotlače v Ústredí Ľudovej umeleckej výroby. Príspevok predstavuje aktivity Ústredia Ľudovej umeleckej výroby (ďalej ÚĽUV) a Múzea Ľudovej umeleckej výroby (ďalej MĽUV) ohľadom ochrany a podpory tohto tradičného farbiarskeho remesla.

Na Slovensku bola táto všeobecne používaná textília dlhé roky stálicou mestských a dedinských ženských šatníkov a domácností. Udomácnila sa u nás koncom 18. storočia, pričom obdobím jej najväčšieho rozkvetu bolo 19. storočie. V roku 1954 bolo na Slovensku aktívnych 21 vidieckych farbiarní, čo znamenalo v porovnaní s obdobím na prelome 19. a 20. storočia výrazný pokles. V konkurenčnom boji prehrávala ručne vyrábaná modrotlač s vysoko produktívnou strojovou výrobou textílií.¹ V porovnaní so susednými krajinami – Čechami, Moravou, Poľskom a Maďarskom – bol na druhej strane počet 21 pomerne vysoký. Táto skutočnosť súvisela s faktom, že v niektorých oblastiach Slovenska bolo nosenie tradičného Ľudového odevu v tom čase stále živé. Tam, kde si ženy na dedine zachovávali tradičné návyky spojené s určitými druhmi textílií, aj napriek vyššej cene uprednostňovali ručne vzorovanú modrotlač pred strojovou výrobou. Postupne sa však vplyvom modernizácie a urbanizácie obmieňali potreby, životný štýl a vkus obyvateľstva žijúceho na vidieku. S pomeštením

¹ *Farbené do modra, modrotlač v tradícii a móde (katalóg k výstave)*. Bratislava : ÚĽUV, 2014. s. 2.

tradičného odievania sa obmedzovalo aj využitie modrotlače v odevu a interiéri dedinských domácností. To sa odzrkadlilo v útlme aktivít modrotlačiarских dielní.²

Zákaz súkromného podnikania, ktorý bol uvedený do praxe v 50. rokoch 20. storočia, urýchlil proces redukcie a zániku dielní. V tomto období začalo venovať systematickú pozornosť modrotlači Ústredie ľudovej umeleckej výroby v Bratislave (aj v Uherskom Hradišti), ktoré vzniklo v decembri 1945. V roku 1948 bolo ÚĽUV-om založené družstvo Kroj, pričom sa časť

Obr. č. 1: Modrotlačová nástenná mapa, vyrobilo družstvo Kroj, Bratislava, 1951. Foto: Radovan Reháč.

dielní transformovala na družstevnú výrobu.³ (Obr. č. 1). Pre družstvo Kroj pracovali dielne v Sobotišti, Vrbovom, Bánovciach nad Bebravou, Leviciach, Želiezovciach, Martine a v Starej Ľubovni. Družstvo pôsobilo od roku 1952 pod Slovenským zväzom výrobných družstiev až do svojho zániku v roku 1963. Početnú zbierku foriem prebralo po družstve Kroj družstvo Detva. Do 80. rokov pracovala pre Detvu iba farbiarska dielňa vo Vrbovom. Transformácia dielní na družstevnú výrobu priniesla na istý čas pozitívne výsledky. Prechod na organizovanú formu výroby bol spojený so zdokonalením technického zariadenia, s rozšírenými možnosťami predaja, pričom do návrhov dezénov začali aktívne vstupovať aj textilní dizajnéri. Okruh klientely sa začal rozširovať aj do mestského prostredia, modrotlač začala prenikať do odevov a interiérov obyvateľov mestských domácností.⁴

ÚĽUV tak začal od 50. rokov 20. storočia aktívne vstupovať do výrobných programov výrobcov s vlastnými návrhmi s cieľom záchrany umeleckého remesla. Jednou z ciest bolo aj prispôbenie umelecko-remeselnej produkcie modrotlače modernému spôsobu života.⁵ Napriek všetkým snahám, ktoré ÚĽUV vyvinul v tejto oblasti, nepodarilo sa mu však aktívne nabehnúť na priaznivú vlnu rozkvetu, ktorej sa modrotlač tešila v zmieňovaných 50. rokoch. Nedokázal zabrániť rapídneho zániku dielní a úbytku kvalifikovaných ľudí, ktorí

² DANGLOVÁ, Oľga. Modrotlač pod strechou ÚĽUV-u a družstiev. In: *Remeslo, umenie, dizajn*. roč. 15, 2014, č. 3, s. 4.

³ Ref. 1, s. 2.

⁴ DANGLOVÁ, ref. 2, s. 4.

⁵ Ref. 1, s. 2.

sa špecializovali na výrobu modrotlačce. Aj napriek tejto skutočnosti sa podarilo v ÚĽUV-e zrealizovať etnografický výskum tradičnej modrotlačárskej produkcie.

Pri tvorbe veľkej monografie o modrotlačí na Slovensku čerpal z dokumentačných zdrojov bratislavského ÚĽUV-u aj významný historik umenia a etnograf Josef Vydra, autor monografie *Ludová modrotlač na Slovensku* (1954).⁶ Josef Vydra hodnotí vo svojej monografii význam slovenskej modrotlačce týmito slovami: „*Slovenská modrotlač svojou hodnotou a osobitosťou tvorí nielen dôležitý odbor slovenského ľudového remesla, ale svojím významom sa radí medzi tie umelecké hodnoty ľudu, na ktorých môže budovať náš textilný a odevný priemysel.*“⁷

Jedným z ohnísk, odkiaľ sa vyššie sto rokov šírila slovenská modrotlač, bola záriečska farbiareň a jej pokračovateľka, púchovská farbiareň modrotlačce. Pri pátraní po minulosti Trnkovej dielne vedú stopy do Záriečia, kde bola pravdepodobne začiatkom 19. storočia založená farbiareň modrotlačce spájajúca sa s menom známeho modrotlačára Jozefa Bednárika.⁸ Po jeho smrti v roku 1894 zdedil Bednárikovu dielňu Jozef Trnka, dedo Stanislava Trnku. Ten sa z pôvodne vyučenej profesie garbiara preorientoval na modrotlačára. Zariadenie dielne presťahoval v roku 1898 do Púchova, do domu, ktorý mal výhodnú polohu pri rieke Váh. Pôvodnú garbiarsku dielňu v dome postupne prerobil na farbiarsku. Po otcovi prevzali remeslo v roku 1939 jeho synovia Alojz a František. Dielňu viedol najstarší syn Alojz, v roku 1951 sa ocitla v „socialistickom vlastníctve štátu“⁹ a všetok majetok a vybavenie dielne prešlo pod komunálny podnik. Šťastím v nešťastí bolo to, že dielňu naďalej viedol skúsený farbiar Alojz Trnka. V rodinnej tradícii pokračoval jeden z troch synov Alojza Trnku, Stanislav. Stanislav Trnka (1934 – 2010) zažil vo svojich profesijných začiatkoch ešte vývinovú fázu modrotlačiarstva ako vidieckeho remesla.

Výrobný okruh púchovskej farbiarne v 50. rokoch 20. storočia zasahoval okrem dedín blízko Púchova aj okolie Považskej Bystrice a Ilavy. Paradoxne, keď sa v 50. rokoch výrazne zredukoval počet modrotlačárskych dielní, púchovská dielňa územný záber výroby a dodávania modrotlačce rozšírila. Dialo sa tak aj zásluhou ÚĽUV-u, ktorý dodával Trnkovi potrebné šablóny. Dielňa však fungovala pod organizačným zastrešením komunálnych služieb do roku 1972.¹⁰

V 70. rokoch¹¹ bola výroba modrotlačce na Slovensku sústredená v dielni Stanislava Trnku v Púchove, s ktorým v roku 1972 nadviazal ÚĽUV spoluprácu, tá trvala až do skonu majstra Trnku. Budúcnosť ukázala, že spolupráca ÚĽUV-u s týmto dokonalým znalcom remesla a majstrom s vynikajúcim zahraničným menom bola veľmi úspešná pre obe strany. Najmä 70. a 80. roky znamenali obdobie úspešnej, na oboch stranách bohatej a tvorivej práce, produkcia modrotlačce bola okolo 20- až 22-tisíc metrov ročne. V tejto kooperácii bola zúročená výnimočná remeselná skúsenosť farbiara s inovatívnymi riešeniami návrhárov ÚĽUV-u.¹²

⁶ DANGLOVÁ, ref. 2, s. 4.

⁷ Záriečská a púchovská farbiareň modrotlačce, 1957. ÚĽUV – Múzeum ľudovej umeleckej výroby v Stupave (výskumná správa).

⁸ Tamže.

⁹ Komunálny podnik prebral celý majetok a vybavenie dielne vrátane starej výkonnej perrotíny z roku 1875, starodávneho mangľa, ktorý ešte v roku 1940 stihli bratia prerobiť na elektrický pohon, zariadenia na trenie indiga a súboru tlačiarenských foriem. In: DANGLOVÁ, Oľga, Má ešte remeslo zlaté dno? Príbeh modrotlačárskej dielne Stanislava Trnku. In: *Remeslo, umenie, dizajn*, roč. 9, 2008, č. 2, s. 30.

¹⁰ DANGLOVÁ, ref. 9, s. 30-32.

¹¹ V roku 1968, čiastočne aj pre dobre zabehnutú spoluprácu s ÚĽUV-om, odmietol Stanislav Trnka lákavú ponuku zo Švajčiarska – prevziať modrotlačársku dielňu po zosnulom majstrovi neďaleko Zürichu. In: DANGLOVÁ, Oľga. *Modrotlač na Slovensku : Blueprint in Slovakia*. Bratislava : ÚĽUV, 2014. s. 83.

¹² DANGLOVÁ, ref. 11, s. 83-84.

V rámci spolupráce vznikali nové kolekcie modrotlačiarskych textílií v inovovaných podobách, ktoré našli využitie v interiéri, či pri zostavovaní módných odevných kolekcíí.

Majster Trnka vyrábala modrotlače podľa návrhov výtvarníkov ÚĽUV-u, napríklad Evy Holákovéj, Evy Kováčovej, Jozefa Bajusa, Janky Menkynovej či Anny Pallovej. Výtvarníci sa inšpirovali ľudovými modrotlačovými vzormi a ich novú štylizáciu prenášali do rôznych podôb. Na rozširovaní sortimentu výrobkov sa podieľal aj majster Trnka, využívajúc pritom znalosti tradičných technologických postupov. Vždy hľadal súhru medzi pôvodným a adaptovaným vzorom. Praktické skúsenosti odovzdával študentom umeleckopriemyselných škôl, učiteľom výtvarnej výchovy i študentom Vysoké školy výtvarných umení v Bratislave.¹³ Sortiment vytváraný počas spolupráce Stanislava Trnku s ÚĽUV-om bol delený na tri časti. Metráž, bytový textil – prikrývky, obrusy, prestierania, záclony, povlaky na vankúše tvorili prvú časť produkcie. Druhú časť tvorili objednávky folklórnych súborov, tretia časť výroby bola spojená s módnym návrhárstvom¹⁴ (spolupráca aj s už spomínanými návrhármi ÚĽUV-u).¹⁵

Po zániku dielne Stanislava Trnku v Púchove, teda v čase, keď na Slovensku nebola oficiálna modrotlačiarska dielňa (od roku 2010), stávali sme sa svedkami uvedomelej snahy o záchranu výroby modrotlače na pôde umeleckých škôl. Tie objavili a podchytili výtvarný potenciál modrotlače a zahrnuli ho do výučby umeleckých disciplín. Pomaly sa rodila umelecká tvorba študentov inšpirovaná modrotlačou, pričom sa jej výroba presunula z pôvodného prostredia k výtvarníkovi do ateliéru. Tému modrotlače sa začali venovať aj módni návrhári a dizajnéri. Aj vďaka týmto iniciatívam sa v roku 2014 v MEUV rozbehol (na podnet A. Jamrichovej) projekt Modrotlač. Výsledkom bolo zorganizovanie odborného kolokvia o modrotlači v strednej Európe v 20. a 21. storočí,¹⁶ dizajn workshop Lindy Brassington, dve výstavy o modrotlači a digitálny fontes.

Kolokvium Príbeh modrotlače v 20. a 21. storočí, ktoré sa konalo 25. septembra 2014 na Fakulte architektúry Slovenskej technickej univerzity v Bratislave, bolo zamerané na zdieľanie aktuálnej situácie v strednej Európe. Podujatie dostalo názov Príbeh modrotlače, keďže v centre jeho záujmu bol príbeh vývoja modrotlače od konca druhej svetovej vojny cez zmeny „nedávnej súčasnosti“ až po predpokladanú budúcnosť. Na kolokviu bol priestor na zodpovedanie otázok: Potrebujeme dnes vôbec modrotlače? Koho zaujíma? Čo pre ňu robíme? Čo všetko sa dnes volá modrotlače? Pomôže modrotlači zápis na Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska a neskôr ľudstva? Aj na ďalšie na otázky sme hľadali a stále hľadáme odpovede: Ako sa vyvíjala modrotlače v strednej Európe v 20. storočí? Ako sa dá na ňu pozerat' dnes? Aký je potenciál re-interpretácie modrotlače? Ako ju prezentovať v kontexte globalizácie 21. storočia? Patrí modrotlače do vzdelávania umeleckých a dizajnerských smerov?

Na podujatí odznelo spolu 18 príspevkov od prednášajúcich zo Slovenska, Česka, Maďarska, Rakúska a Veľkej Británie. Kolokvia sa zúčastnilo 51 účastníkov, medzi ktorými boli odborní pracovníci múzeí, pedagógovia pôsobiaci na Slovenskej technickej univerzite v Bratislave a na Škole úžitkového výtvarníctva Josefa Vydru v Bratislave, študenti Školy úžitkového výtvarníctva Josefa Vydru, odborní pracovníci ÚĽUV-u a pozvaní hostia. Na druhý deň po kolokviu pripravilo MEUV na rovnakom mieste Dizajn workshop pre vybraných študentov,

¹³ *Modrotlač. Blueprint* (katalóg k výstave). Bratislava : ÚĽUV, 2009. s. 4.

¹⁴ Spolupráca s Leou Fekete na módných návrhoch inšpirovaných modrotlačou. Potlač podľa jej návrhu zhotovil Stanislav Trnka, kolekcia bola prezentovaná na medzinárodnom veľtrhu Igedo v Düsseldorfe v roku 1992. In: DANGLOVÁ, ref. 11, s. 87.

¹⁵ DANGLOVÁ, ref. 11, s.84.

¹⁶ Výsledky kolokvia boli publikované v časopise *Remeslo, umenie, dizajn* v č. 3 z roku 2014.

dizajnérov a pracovníkov ÚĽUV-u. Lektorát prevzala Linda Brassington.¹⁷ Jednodňový dizajn workshop bol zameraný na kreatívne objavovanie možností dizajnu modrotlačových vzorov s použitím rozmanitých materiálov a prístupov.¹⁸

Ďalšou aktivitou múzea bola výstava v Galérii ÚĽUV na Obchodnej ulici v Bratislave s názvom *Farbené do modra – modrotlač v tradícii a móde*, ktorá bola sprístupnená od 26. 9. 2014 do 10. 1. 2015. Výstavu pripravili odborní zamestnanci MĽUV – Libuša Jačud'ová, kurátor Pavel Habán a reštaurátorka textilu Monika Hanečková. Výstava bola venovaná minulosti aj súčasnosti modrotlačiarkeho umenia a remesla. Okrem vybraných exponátov zo zbierok MĽUV tu boli vystavené aj viaceré výpožičky z Liptovského múzea v Ružomberku a univerzitných zbierok Univerzity tvorivých umení Farnham v Surrey. Taktiež boli predstavené autorské práce slovenských výtvarníkov Petra Trnku, Mateja Rabadu, Dominiky Kubičkovej a Jána Jánoša. Textilie na výstavu nám zapožičal aj syn Stanislava Trnku, Martin Trnka z Púchova. Výstava *Farbené do modra* predstavovala rôzne vývojové podoby modrotlače, ako ich poznáme na Slovensku – produkty a pamiatky tradičného farbiarskeho remesla, umelecko-remeselnú produkciu pôvodných výrobcov organizovanú a výtvarne usmerňovanú ÚĽUV-om a aj najnovšiu umeleckú ateliérovú tvorbu súčasných dizajnérov. Spoločnou motiváciou bolo zachovanie tradície, spoločným znakom plátno ako materiál a technológia, teda negatívna tlač a farbenie indigom.

Etapu umelecko-remeselnej produkcie modrotlače podporovanej a organizovanej ÚĽUV-om medzi rokmi 1950 až 2010 približovali viaceré typické výrobky – metráž, dobová ženská konfekcia, prestieranie či textilné nástenné kalendáre. Interaktívna časť výstavy chcela najmä mladým záujemcom o túto tému názorne predstaviť ukážky modrotlačových foriem, vzorkovníkov tlačiarov či samotný spôsob farbenia látky modrotlačovými vzormi. Súčasťou výstavy boli aj tri organizované workshopy farbenia modrotlače za účasti študenta Vysoké školy výtvarných umení v Bratislava Mateja Rabadu, ktoré boli z pohľadu médií, laickej i odbornej verejnosti vnímané veľmi pozitívne.

Do veľkého modrotlačového projektu organizovaného ÚĽUV-om sa zapojila aj bratislavská Škola úžitkového výtvarníctva J. Vydru. V Dizajn štúdiu ÚĽUV-u na Dobrovičovej ulici v Bratislave bola od 17. 9. 2014 do 10. 1. 2015 otvorená výstava *MODRÉ BLUE(S) – modrotlač s temperamentom študentov Školy úžitkového výtvarníctva Josefa Vydru*. Výstava predstavovala výber ročníkových prác študentov so zameraním na modrotlač pod kurátorskou taktovkou Zuzany Šidlíkovej. Práce pochádzali od študentov odboru Výtvarné spracovanie textílií a vznikali pod vedením pedagogičiek Anny Bohatovej, Ildikó Dobešovej, Ivety Mihálikovej a Evy Klepáčovej. Modrotlačiarke drevené formy realizovali na oddelení Dizajnu a tvarovania dreva pod vedením Martina Hartníka a Lucie Šupolovej. Projektu sa zúčastnili 19 študenti prvých troch ročníkov v rámci textilného odboru a 13 študenti z 2. a 3. ročníka oddelenia Dizajnu a tvarovania dreva.

Zo zbierok modrotlače MĽUV bol na webe ÚĽUV zverejnený aj digitálny fontes, ktorého spoločným menovateľom je modrotlač. Ponúka verejnosti autentický inšpiračný zdroj rozmanitosti a krásy kedysi u nás bežne používaných vzorov prostredníctvom digitálnych obrazových záznamov odevu, bytových textílií, vzorkovníkov, kolorovaných kresieb či negatívov.

¹⁷ Linda Brassington je britská textilná umelkyňa, výskumníčka a pedagogička Univerzity tvorivých umení vo Farnhame. V 80. rokoch dostala štipendium z Nadácie Winstona Churchilla na výskum histórie modrotlače v bývalom Československu, ktorý vyústil do spolupráce so Stanislavom Trnkom a do prvej výstavy našej modrotlače vo Veľkej Británii. Je členkou Royal Society of Arts, držiteľkou ocenení British Council, Textile Society a Pasold Research Fund.

¹⁸ JAMRICOVÁ, Andrea. K prameňom... In: *Remeslo, umenie, dizajn*, roč. 15, 2014, č. 3, s. 41.

Vydavateľstvo ÚEUV vydalo v roku 2014 knihu Oľgy Danglovej *Modrotlač na Slovensku, Blueprint in Slovakia*. Dielo vychádza po dlhom čase ako zásadná súhrnná publikácia k problematike modrotlače, v ktorej sa autorka opiera o výsledky svojho dlhoročného systematického výskumu.¹⁹ Ďalej bolo vydané tretie číslo časopisu *Remeslo, umenie, dizajn*, ktorého hlavnou témou bola modrotlač. Prinieslo mozaiku príbehu nedávnej minulosti a súčasnosti modrotlače, a to nielen v strednej Európe.

Modrotlači sa venovala aj reštaurátorka textilu MĚUV Monika Hanečková. Okrem participácii na výstave *Farbené do modra – modrotlač v tradícii a móde* hľadala a našla odpovede na tému ošetrovanie modrotlače na príklade ošetrovania zbierkových predmetov zo zbierkového fondu MĚUV. Keďže si ale reštaurátor bez potrebných technológií s chemickými analýzami farbív neporadí sám, nadviazala spoluprácu s Jurajom Kronekom z Ústavu polymérov Slovenskej akadémie vied (Oddelenie pre výskum biomateriálov). Spolu začali pracovať na štúdiu chemickej analýzy farbív používaných pri procese modrotlače a analýzy zafarbených vlákien, pričom použili infračervenú spektroskopiu a vysokoúčinnú kvapalinovú chromatografiu. Jedným z cieľov štúdie bolo i sledovanie uvoľňovania farbiva z textílií do práce kvapaliny. Výsledky môžu v budúcnosti poskytnúť modrotlačovým látkam profesionálne ošetrovanie, ktoré samozrejme uchová ich pôvodný stav v čo najväčšej možnej miere.²⁰

Modrotlač dnes

V súčasnosti je na Slovensku oficiálnym registrovaným výrobcom modrotlače Matej Rabada. Otvoril si modrotlačiarstvu dielňu v Párnici na Orave na základe živnosti, ktorú si zatiaľ ako jediný registroval v januári 2016. S ÚEUV-om spolupracuje od roku 2014, jeho vzory na látkach prešli odborným posúdením výtvarnej komisie a metráž sa predáva oficiálne pod značkou ÚEUV v predajniach. Hlavným cieľom značky Modrotlač Matej Rabada je obnovenie a rozvíjanie modrotlače – tradičnej farbiarskej techniky. Výrobca sa nechce uspokojiť len s kopírovaním vzorov z minulosti, ale takisto ju chce dizajnovo obohacovať a pretvárať do súčasných podôb.

Farbiar Matej Rabada sa modrotlači aktívne venuje od roku 2012 – aktívne začiatky spadajú do čias štúdia textilnej tvorby na Vysoké škole výtvarných umení v Bratislave. Prvýkrát sa ale stretol s modrotlačou už počas štúdia na Škole úžitkového výtvarníctva v Ružomberku, kde mali študenti možnosť vyskúšať si túto techniku s vtedy ešte žijúcim pánom Stanislavom Trnkom z Púchova. Neskôr, keď jeho záujem prerástol do niečoho väčšieho a začal sa touto témou vážnejšie zaoberať a zisťovať si informácie o modrotlači, o jej výrobe a histórii mu veľa vzácnych rád poskytol pán František Joch z modrotlačiarstva dielne v Strážnici na Morave. Spolu riešili technologické problémy modrotlačiarstva remesla. Ešte počas štúdia na vysokej škole farbil látky²¹ v školskom sieťotlačovom ateliéri. Potlačenú látku po uschnutí preniesol na privát, kde mal v pivničných priestoroch 220-litrovú kaďu na farbivo – kypu. V týchto podmienkach mohol farbiť maximálne 85 centimetrov široké látky. V pivnici netiekla voda, tak po zafarbení prenášal látku do bytu, kde ju pral vo vani. Následne bolo potrebné z látky odstrániť rezervu

¹⁹ DANGLOVÁ, Oľga. *Modrotlač na Slovensku/Blueprint in Slovakia*. [citované dňa 12. júla 2016]. Dostupné na internete: <http://www.uluv.sk/sk/web/publikacie/edicia-tradicia-dnes/modrotlac-na-slovensku/>.

²⁰ HANEČKOVÁ, Monika. Ošetrovanie modrotlačových textílií alebo „nie je modrá ako modrá“, In: *Remeslo, umenie, dizajn*, roč. 15, 2014, č. 3, s. 58.

²¹ Namiesto tradičných drevených foriem používa na potlač látky sieťotlač. Drevené modrotlačové formy používa pri prezentáciách a workshopoch. Či sa používa na farbenie forma alebo sieťotlač – stále to je poctivá ručná robota. Sieťotlač používal aj farbiar Stanislav Trnka.

a to pomocou slabého roztoku kyseliny sírovej, po čom nasledovalo ďalšie pranie a sušenie.²² Počas štúdia mal zadanú tému *V lese ako doma*, kde bolo potrebné navodiť v interiéri pocit pobytu v lese. Výsledkom bolo deväť dezénov vychádzajúcich z plodov stromov a rastlín. Okrem toho vyrobil aj kreslo z neolúpanej guľatiny, na pot'ahoch je látka – dezén s listami. Svoje bakalárske štúdium zakončil praktickou prácou – vlastnoručne farbenou modrotlačou a kolekciou košiel z nich ušitých. Magisterské štúdium ukončil originálnou diplomovou prácou. V spolupráci s obcou Párnica obnovili sobášnu sieň. Prvé miesto v nej patrí katastrálnej mape z modrotlače na 16 paneloch.²³

Motiváciou pri práci s modrotlačou je pre Mateja Rabadu nielen samotné obnovenie tradície, ale aj záujem ľudí. Stále ho milo prekvapuje záujem ľudí o prednášky a workshopy o modrotlači. Prvá prednáška o modrotlači vedená Matejom sa konala v ÚEUV-e na Obchodnej ulici v Bratislave.²⁴ Výsledky svojej práce však prezentoval a prezentuje aj prostredníctvom výstav nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí – v Poľsku, Rakúsku či v Nemecku. Výrobu modrotlače tiež prezentuje prostredníctvom prednášok a workshopov. O tieto aktivity javí záujem čoraz viac jednotlivcov aj organizácií, ako sú napríklad školy, múzeá, galérie alebo osvetové strediská. Jeho umenie si na tohtoročnom festivale vo Východnej pozreli dokonca aj členovia Svetovej rady remesiel – Európa.

Martin Trnka, syn Stanislava Trnku z Púchova, má veľký záujem na obnovení aktívnej spolupráce s ÚEUV-om a na oživení výroby modrotlače v pôvodných priestoroch dielne svojho otca v Púchove. Po odchode otca nabrali veci ohľadom dielne a domu rýchly spád a pán Trnka sa musel rozhodnúť pre rozsiahlu rekonštrukciu. Po náročných rokoch sa mu podarilo vysporiadať areál dielne, prikúpil susedný objekt, aby sa mohla dielňa ďalej rozširovať. Tiež sa mu podarilo zachrániť takmer všetko pôvodné vybavenie a strojové zariadenie dielne (formy, tlačiacie stoly, šašia, perotina, sušička, kalander). V roku 2014 začala rekonštrukcia dielne a jej vybavenia, ktorá má za cieľ oživiť výrobu pôvodnej púchovskej modrotlače. Zároveň má ambíciu v jednom z objektov vytvoriť múzeum, ktoré by mapovalo históriu modrotlače a odievania v púchovskej doline.²⁵

Výrobe modrotlače sa venuje aj vnuk Stanislava Trnku – Peter Trnka, ktorý vybudoval dielňu v Ivanke pri Dunaji. Modrotlačiarstvu sa začal venovať krátko po dedkovej smrti (v roku 2010). Pri výrobe modrotlače sa striedavo stretával s úspešnými i menej úspešnými pokusmi. Okrem farbenia látok vyrába aj modrotlačové formy. Výroba jednej formy mu trvala 120 hodín. Forma je vyrobená z hruškového a smrekového dreva, podlepená je smrekovým drevom a rezba je v hruškovom dreve. Spolupracoval napríklad so Školou úžitkového výtvarníctva Josefa Vydru v Bratislave, kde študenti v rámci projektu venovanému modrotlači vyrábali vlastné formy a potom spoločne potláčali a farbili látku.²⁶

²² ŠEVČÍKOVÁ, Eva. Bádateľ v indigovom. In: *Remeslo, umenie, dizajn*, roč. 15, 2014, č. 3, s. 12-14.

²³ *Obec obnovila sobášnu sieň vďaka diplomovke*. [citované dňa 12. júla 2016]. Dostupné na internete: <http://nasaorava.sme.sk/c/7834166/obec-obnovila-sobasnu-sien-vdaka-diplomovke.html>.

²⁴ ŠEVČÍKOVÁ, ref. 22, s. 12-14.

²⁵ Martin Trnka (1969) vyštudoval Vysokú školu ekonomickú v Bratislave, odbor zahraničný obchod. Od roku 1993 pracuje ako živnostník so zameraním na drevo a kovovýrobu. V živnostenskom liste má však aj farbenie a potláčanie látok – výrobu modrotlače. Pevne veríme, že sa jeho zábery uchovať rodinné dedičstvo podarí naplniť a púchovská dielňa po čase znovu ožije. ŠEVČÍKOVÁ, Eva. Na návšteve v Púchove. In: *Remeslo, umenie, dizajn*, roč. 15, 2014, č. 3, s. 9.

²⁶ Tamže, s. 20.

Prácu Petra Trnku ÚĽUV veľmi dobre pozná a o to viac si ju váži, pretože jej hodnotu nemožno popierať. Je krásna, ťažká, kvalitná a vyžaduje si srdce, um a trpezlivosť. Je zároveň aj veľkou vzácnosťou, keď v rodinnej remeselnej tradícii pokračuje tretia generácia.

Kolokvium *Príbeh modrotlače*, ako aj ostatné aktivity MĽUV nastolili otázky zmyslu obnovenia a zachovania modrotlače (nielen) na Slovensku. Aj na základe veľmi pozitívnych ohlasov zo strany verejnosti ohľadom popularizácie výroby modrotlače a zmysluplnosti podpory dizajnéra, v tomto čase už výrobcu modrotlače Mateja Rabadu a podpory oživenia výroby modrotlače v dielni Trnkovcov v Púchove pristúpil ÚĽUV v januári 2015 k podaniu návrhu na zápis prvku modrotlače do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva

Obr. č. 2: Osvedčenie o zápise do Reprezentatívneho zoznamu NKD Slovenska, Bratislava, 2016. Foto: ÚĽUV.

Slovenska.²⁷ Podaniu návrhu predchádzalo spracovanie potrebnej administratívnej agendy, oslovenia jednotlivcov a získanie súhlasu na participácii zápisu prvku do zoznamu.

²⁷ Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska predstavuje súpis významných prvkov a praktík nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska. Zápis do zoznamu predstavuje ocenenie týchto mimoriadnych prvkov a praktík, ktoré sú uznávané spoločnosťami, komunitami a jednotlivcami a existujú v súlade s univerzálnymi prijatými princípmi ľudských práv, rovnosti, podpory a vzájomnej úcty medzi kultúrnymi spoločenstvami. Prvky jestvujú v súlade s prostredím a historickým ukotvením spoločenstiev a poskytujú im pocit kontinuity a identity. Zároveň podporujú kultúrnu rozmanitosť a tvorivosť. Vytváranie Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska predstavuje základný stupeň tvorby Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva. [citované dňa 12. júla 2016]. Dostupné na internete: <http://www.ludovakultura.sk/index.php?id=5964>.

Súhlas s nomináciou a participáciu na zápise potvrdil Ing. Martin Trnka, syn posledného púchovského majstra Stanislava Trnku a Mgr .art. Matej Rabada.

Snaha ÚĽUV-u bola završená koncom januára 2016, keď bola modrotlač ako prvok zapísaná do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska (Obr. č. 2). Ďalším krokom v ceste záchranu tejto unikátnej techniky bude v budúcom roku medzinárodná nominácia Rakúska, ktoré spolu so Slovenskom, Českom a Nemeckom navrhne zapísať modrotlač ako prvok do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva.

Ani potom, ako sa začiatkom roka 2016 dostala modrotlač do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska, aktivity ÚĽUV-u v tejto oblasti nepoľavujú. V mestečku Gutau, ktoré sa nachádza v Hornom Rakúsku v okrese Freistadt neďaleko českých hraníc, sa od roku 2000 organizuje medzinárodný farbiarsky trh (Färbermarkt). Prvý májový víkend tohto roku sa s nositeľmi unikátneho modrotlačiarkeho remesla Matejom Rabadom a Martinom Trnkom zúčastnili na tomto výnimočnom podujatí milovníkov modrých tkanín s bielymi vzormi kolegyně z ÚĽUV-u. Na trhu ponúkajú svoje výrobky výrobcovia z Rakúska, Maďarska, Nemecka i Českej republiky. Dúfame, že budúci rok v sortimente výrobkov nebudú chýbať ani tie od talentovaného slovenského dizajnéra a modrotlačového nadšenca Mateja Rabada.

Súčasťou víkendovej akcie v Rakúsku bolo aj nakrúcanie profilov našich výrobcov, ktoré sa objavujú v podkladoch na zápis *Modrotlač* do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva. V tejto súvislosti boli súčasťou podujatia aj odborné prednášky a kreatívny workshop, na ktorom bol priestor na výmenu skúseností a nastolenie vízií do budúcnosti majstrov modrotlače, ktorá sa stále teší v stredoeurópskom regióne veľkej obľube.

Zoznam prameňov a literatúry (Sources)

Archívne pramene:

ÚĽUV – Múzeum ľudovej umeleckej výroby v Stupave. *Záriečská a púchovská farbiareň modrotlače*, 1957. (výskumná správa)

Literatúra:

DANGLOVÁ, Oľga, Má ešte remeslo zlaté dno? Príbeh modrotlačiarkeho dielne Stanislava Trnku. In: *Remeslo, umenie, dizajn*, roč. 9, 2008, č. 2, s. 30-34. ISSN 1335-5457.

DANGLOVÁ, Oľga: *Modrotlač na Slovensku / Blueprint in Slovakia*. Bratislava : ÚĽUV, 2014, 375 s. ISBN 978-80-89639-12-0.

DANGLOVÁ, Oľga. Modrotlač pod strechou ÚĽUV-u a družstiev. In: *Remeslo, umenie, dizajn*, roč. 15, 2014, č. 3, s. 4-6. ISSN 1335-5457.

HANEČKOVÁ, Monika. Ošetrovanie modrotlačových textílií alebo „nie je modrá ako modrá“. In: *Remeslo, umenie, dizajn*, roč. 15, 2014, č. 3, s. 57 – 58. ISSN 1335-5457.

Farbené do modra, modrotlač v tradícii a móde (katalóg k výstave). Bratislava : ÚĽUV, 2014, 32 s. ISBN 978-80-89639-13-7.

JAMRICHOVÁ, Andrea. K prameňom... In: *Remeslo, umenie, dizajn*, roč. 15, 2014, č. 3, s. 40-41. *Modrotlač. Blueprint* (katalóg k výstave). Bratislava : ÚĽUV, 2009, 11 s. ISSN 1335-5457.

ŠEVIKOV, Eva. Bádateľ v indigovom. In: *Remeslo, umenie, dizajn*, roč. 15, 2014, č. 3, s. 12-14. ISSN 1335-5457.

ŠEVIKOV, Eva. Na návšteve v Púchove. In: *Remeslo, umenie, dizajn*, roč. 15, 2014, č. 3, s. 8-9. ISSN 1335-5457.

VYDRA, Josef. *Ludov modrotlač na Slovensku*. Bratislava : Tvar, 1954, 203 s.

Internetov zdroje:

Reprezenttívny zoznam nehmotného kultúrneho dedctva Slovenska. [citovan dņa 12. júla 2016]. Dostupné na internete: <http://www.ludovakultura.sk/index.php?id=5964>.

Obec obnovila sobášnu sieň vďaka diplomovke. [citovan dņa 12. júla 2016]. Dostupné na internete: <http://nasaorava.sme.sk/c/7834166/obec-obnovila-sobasnu-sien-vdaka-diplomovke.html>.

DANGLOVÁ, Oľga. *Modrotlač na Slovensku/Blueprint in Slovakia*. [citovan dņa 12. júla 2016]. Dostupné na internete: <http://www.uluv.sk/sk/web/publikacie/edicia-tradicia-dnes/modrotlac-na-slovensku/>.